

Tošenovský, Ludvík

[**Riška, Augustín. Metodológia a filozofia**]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1970, vol. 19, iss. B17, pp. 169-170

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106915>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

úrovni, což dodává autorovu filosofickému zamyšlení nad jeho jazykem neobyčejně velkou sílu přesvědčivosti.

Z pozic racionálnější orientované linie naší filosofie by bylo možno si přát, aby autor přistupoval k některým problémům ještě filosofičtěji. To se týká např. toho, že jako filosof (i když filosof jazyka) by měl vzít v úvahu na všech místech, kde píše o pravdivosti, nejen otázku pravdivosti věty, ale i problém pravdy pojmané daleko šířeji. Právě otázka jazykové podoby šířeji pojmané pravdy je ve filosofii jazyka otázkou velmi zajímavou. (Některých problémů s tím spjatých jsem se dotkl v 3. podkapitole druhé kapitoly své monografie *Dialektika a věda*.)

Když autor hodnotí kladně Wittgensteinovu teorii jazykového zobrazování, mohl by si současně položit otázku, co je to materialismus, tedy skutečný filosofický problém. Možná, že by pak byl i z pozic své odpovědi na zmíněnou otázku k Wittgensteinovi kritičtější. Autor přesvědčivě prokázal, že dovede dialekticky myslet (viz zvláště zmíněnou charakteristiku vágnosti v přirozených jazycích a připomenutou dialektiku dvou základních funkcí jazyka). Jsem však přesvědčen, že v tom případě, kdyby ve své filosofii jazyka jako ve *filosofii* používal uvědoměleji typických filosofických metod, tedy také metody dialektickologické, byly by jeho filosofické závěry ještě pozoruhodnější a zajímavější. Konkrétně se domnívám, že filosof jazyka, hlásící se v lingvistice ke strukturální metodologii, by měl jako filosof promýšlet: ve větší míře souvislost této metody (a jejích základních typů) s jinými metodologiemi, jak jsme se to pokusili naznačit na jiném místě. (Srovnaj stat *O historismu a strukturaci jako dialektickologických principech*, *Filos. časopis ČSAV*, 1969, 1, hlavní str. 127–128.) Z pozic racionálnější orientované linie scientistního proudu naší filosofie by bylo možno připojit ještě mnoho dalších připomínek. Každý filosof, tím spíše filosofující speciální vědec, má však nezadatelné právo volit svou filosofickou orientaci. A je třeba konstatovat, že v rámci této zvolené orientace se autor svého úkolu zhostil vskutku vynikajícím způsobem.

Domníváme se, že dílo je první českou filosofii jazyka. Tím není řečeno, že by před K. Horálkem nikdo nepropracovával ty nebo ony lingvistickofilosofické problémy a že by ti nebo oni lingvisté z určité filosofické koncepce jazyka nevycházeli. Jenže autor jako prvý — jak v historické, tak systematické rovině — podal jistou soustavu filosofie jazyka, i když o to ani uvědoměle neusiloval, a naopak zdůrazňuje, že jde jen o problémy a kapitoly z filosofie jazyka. Je nesporné, že jeho soustava není úplná, a to hlavně proto, že žádná skutečně filosofická soustava nemůže nikdy být úplná. (Ostatně také každá speciálně vědní soustava může být jen relativně úplná.) Je však možno s potěšením zjistit, že na daném stupni rozvoje této filosofické disciplíny v naší zemi vykonal K. Horálek prakticky všechno, co vykonat mohl. Za to mu jsou jistě vděční lingvisté, na prvním místě by však formou zájmu o jeho dílo měli vyjádřit svůj dík všichni ti filosofové, jimž leží na srdci další opravdu co nejbohatší rozvoj jejich oboru.

Ludvík Tošenovský

Augustín Riška: Metodológia a filozofia; VPL, Bratislava 1968, 204 strany.

Studie je prací formálního logika, který se snaží z pozic všeobecné formální metodologie přispět ke konstituování jedné speciální formální metodologie, tj. formální metodologie filosofie. Většina filosofů má předem k takové snaze a k takovému příspěvkům nedůvěru. Je však třeba zdůraznit, že s výjimkou několika málo stanovisek (o nich viz dále), autor přistupuje ke splnění svého úkolu neobyčejně objektivně, s výslovnou snahou respektovat různorodost filosofických škol a systémů. Takový úkol je o to náročnější, že autor nechce zůstat jen u deskripcie metod, ale jeho přístup k nim je spíše konstruktivní a normativní. Nechce tedy jen popisovat, ale také předpisovat (srovnaj str. 112) filosofům určité postupy. Takovýto úkol se nesporně autorovi podařil v tom smyslu, že každý scientistně orientovaný filosof, tj. filosof pěstující filosofii jako vědu, musí vědomě či bezděčně respektovat pravidla formální logiky a měl by přihlížet k objevům všeobecné formální metodologie, resp. přímo speciální formální metodologie svého oboru. Domnívám se, že to druhé v každém případě činí a bude činit s prospěchem pozitivista a ten marxista, který filosofuje v duchu empiričtější linie scientistního proudu. Ostatní filosofové za předpokladu, že důkladně zvládnou především filosofickou metodu své školy, svého

proudu, své linie, a že všechny formálně metodologické normy podrobí kritickému rozboru z pozic této své metody. Pouze ty formálně metodologické normy, o nichž zjistí, že jsou se základními hledisky příslušné filosofické metody syntetizovatelné, jsou pak akceptovatelné.

Autor pojednává o svém problému v devíti kapitolách. V Úvodu obecně vymezuje své pojetí vztahu logiky a metodologie k filosofii; první kapitola pak pojednává o tomto problému podrobněji, a to tak, že blíže analyzuje jak všechny tři členy zmíněného vztahu, tak celou složitou strukturu relací mezi nimi. O metodách obecně píše v kapitole druhé, kdežto v třetí kapitole se obírá už otázkou jejich jazykového vyjádření, jazykem filosofie a zmiňuje se o formalizovaných jazycích. Další kapitolu věnuje „uvažování“, a to jako nástroji řešení filosofických problémů. Rozbor významu a pravdivosti filosofických výroků je podán v kapitole páté. S pravidly usuzování seznamuje autor filosofy, kteří většinou nestudují učebnice soudobé formální logiky, v kapitole šesté, v níž nalézáme také úvahu o charakteru filosofických principů. (V ní se velmi názorně projevují klady i meze formální metodologie z hlediska její upotřebitelnosti ve filosofii.) Další kapitola je odpovědí na otázku, o čem hovoří filosofické výroky, a v osmé kapitole se studují tři typy filosofické analýzy (jazyková, konceptuální a věcná). Poslední kapitola charakterizuje skutečné filosofické metody (dialektickou, fenomenologickou aj.), a to v podstatě jako metody intuitivně kvalitativní a strukturální. Pojednává také o metodách validace (o metodách opravňovacích a zdůvodňovacích) a o metodách objevování nových pravd. V Závěru autor mimo jiné sympaticky ukazuje na to, že ani zdaleka nevyčerpal problematiku, a píše skromně, že doufá, že se mu podařilo ukázat, co může znamenat formální metodologie a logika pro zkoumání filosofických metod (str. 178; nezdůrazňuje už, že nám ukázal, které závazné předpisy předeepsal filosofii z pozic formální metodologie).

Pro filosofa je čtení Riškovy knihy neobyčejně zajímavé. Filosof není ovšem speciální vědec, a proto musí z pozic svého filosofického systému zaujímat stanovisko k těm pasážími prací speciálního vědce-logika, která mají výslovně filosofický charakter. Jedno z mých stanovisek, které není v souladu s autorovým, se týká pojetí filosofie jako vědy. Shodují se s autorem, že filosofie může být a fakticky je také vědou (i když je ještě něčím jiným). Rozcházejím se s ním, pokud autor předpokládá (a na mnohých místech své práce skutečně z takového předpokladu vychází), že v uvedeném případě je vědou ve stejném smyslu jako věda speciální. Mám za to, že filosofie, pokud je vědou, je vědou sui generis. (Podrobně o tom pojednávám ve stati O místě dialektické filosofie vědy v marxismu, *Filos. časopis ČSAV*, 1968, 6.) Dále si myslím, že autor — asi pod vlivem některých bratislavských filosofů — chybně předpokládá, že je vůbec možné vybudovat nějakou dialektickou logiku, která by byla rovnocenným partnerem formální logiky (19; a zcela nesmyslný je už názor, že by nějaká dialektická logika měla tím nebo oním způsobem překonat formální logiku, jak se o tom autor zmiňuje na str. 18). Své pojetí „dialektické logiky“ jako dialektikologické metodologie a zčásti i teorie jsem vložil v druhé kapitole své monografie *Dialektika a věda* (Brno, 1969; proč jsem vložil v této větě dvě slova do uvozovek, je zdůvodněno ve zmíněné kapitole v pozn. 1).

Bylo by možno diskutovat ještě o mnoha jiných, nesporně filosofických otázkách, které jsou pro autora zcela jednoznačně vyřešeny (přitom si asi ani neuvědomuje, že zaujímá určité filosofické stanovisko), např. o otázce ideální vědy (speciální, filosofické, resp. vědy vůbec), ideální metody, pojetí pravdivosti apod. Tím bychom však již překročili úkoly této anotace (přerostla stejně v jakousi malou recenzi). Postačí, když uzavřeme zjištěním, že autorova studie je užitečná a že je vskutku záhodno, aby si ji všichni filosofové pozorně prostudovali, a to nejen proto, že velmi pěkně shrnuje mnohé poznatky, které je třeba jinak shánět v mnoha dílech (pro filosofa navíc často nesrozumitelných), ale také proto, že je i filosoficky podnětná, místy až provokující k polemikám.

Ludvík Tošenovský

Petr Pokorný: Počátky gnose. Vznik gnostického mýtu o božstvu Člověk; (Rozpravy Československé akademie věd), Academia Praha 1968, 68 stran.

Zkoumání gnosticizmu patří k nejsložitějším problémům, které nám starověk přenechal. Je tomu tak proto, že jak hnutí, které chtělo intuitivním poznáním do-